

УДК 33.009.12(061.1ЄС)
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2022.41>

В. Л. Вишневецький
orcid.org/0000-0003-4547-2127
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри морського права
Національного університету «Одеська морська академія»

І. М. Івахненко
orcid.org/0000-0002-8652-2074
магістрантка спеціальності Право
Одеського інституту ПраТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна академія управління персоналом»

АДАПТАЦІЯ КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Враховуючи статус України як держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу, зважаючи на діючу угоду щодо асоціації України та Європейського Союзу та на постійне оновлення норм антимонопольного законодавства та триваючого процесу адаптації українського законодавства до стандартів, прийнятих в Європейському Союзі, у системі конкурентних правовідносин відбуваються концептуальні зміни. Не зважаючи на першочергове практичне значення таких змін, вони також потребують всебічного теоретичного обґрунтування.

Масштабні перетворення як в правничій, так і в економічній сферах наразі неможливе без вдосконалення існуючої системи державного регулювання конкурентних відносин, для функціонування якої існує потреба у корегуванні існуючого правового механізму.

Правове забезпечення економічних реформ має відбуватися з урахуванням необхідних змін у різних правових галузях. Значну роль у цьому процесі відіграє державне регулювання. Причому воно втілюється не тільки через застосування певних механізмів бюджетної, податкової, грошово-кредитної, митної та зовнішньоекономічної політики. Також задіюються спеціальні правові механізми, зокрема й передбачені антимонопольним, або більш правильно буде вжити термін «конкурентним правом», що встановлює правила конкурентної поведінки суб'єктів господарювання на ринку, і при цьому направлене на захист прав, потреб та інтересів як підприємців та споживачів, так і держави.

В Україні сьогодні відбувається розвиток конкурентного права, серед іншого і через необхідність наближення до права Європейського Союзу, для якого конкурентні засади є основою внутрішнього ринку, що також є ознакою якісних змін у суспільній свідомості та переходу до побудови сучасної європейської ринкової економічної системи.

Лише при наявності узгодженого та відпрацьованого правового механізму регулювання, який визначається у нормах конкурентного законодавства, можна казати про його ефективність.

З практичної точки зору видається актуальним також розгляд практики припинення правопорушень Антимонопольним комітетом України, що є відомством з питань конкуренції в Україні.

Дана проблематика розглядається як вітчизняними, так і іноземними науковцями, такими як Н. Саніахметова, Л. Будникова, І. Вовк, Г. Дорошук, В. Єременко, А. Бутиркін, Э. Геллхорн, А. Костусев, М. Портер, М. Фрідмен та ін.

Разом з тим, не применшуючи наукове значення праць зазначених вчених, не слід забувати, що стрімкі зміни у економіці України, що відбуваються під впливом глобалізаційних, євроінтеграційних процесів, а також воєнного стану, потребують постійного дослідження розвитку конкурентних відносин в Україні.

Механізм саморегулювання ринкової економіки реалізується завдяки конкуренції, яка виступає одночасно конкретною формою її функціонування [1, с. 356], що має регламентуватися чинним конкурентним законодавством.

Доцільно розпочати розгляд українського конкурентного законодавства із прийняття у 1992 році Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», яким було закладено основи майбутньої системи захисту економічної конкуренції [2]. За основу цього закону було взято норми антимонопольного законодавства розвинутих країн з ринковою економікою. Але в умовах практично повної монополізації економіки цей закон, в першу чергу, був спрямований на припинення зловживань монополюючим становищем суб'єктів господарювання, а також антиконкурентних дій органів влади і випадків недобросовісної конкуренції.

Вже у 1993 році було створено Антимонопольний комітет України шляхом прийняття відповідного закону, в якому було також визначено інституційні засади конкуренції, а сам комітет визначався уповноваженим органом у сфері захисту конкуренції, із відповідними функціями та повноваженнями [3].

Найбільш значущою подією для формування конкурентного законодавства стало закріплення у 1996 році основних принципів державного захисту конкуренції у Основному законі, Конституції України [4].

Підтримавши ініціативу Антимонопольного комітету України, у 1996 році норми щодо захисту від недобросовісної конкуренції були систематизовані та закріплені в окремому Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції», за допомогою якого гарантується захист підприємців від проявів недобросовісної конкуренції, закріплюється та забезпечується розвиток торговельних та інших звичаїв ведення чесної конкурентної боротьби при здійсненні підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки [5].

Для того, щоб реалізувати на практиці завдання та повноваження, що визначені у конкурентному законодавстві, було прийнято низку підзаконних актів, які визначають правові механізми, завдяки яким можна запобігти монополізації та обмеженню конкуренції на ринку.

Також деякі аспекти захисту та розвитку конкуренції регламентовані у підзаконних актах, зокрема Президента України та Кабінету Міністрів України.

У ході реформ 1990-х років в Україні було створено основні передумови для розвитку економічної конкуренції. Це, в першу чергу, процедури приватизації, лібералізації цін, ліквідації державної монополії на зовнішню торгівлю.

Як результат таких реформ було значно зменшено монополізований сектор економіки та ті сектори, в яких обмежувалися структурні передумови конкуренції. В той же час частка підприємств, які здійснювали діяльність на конкурентних засадах, збільшилася майже до 50 відсотків [6, с. 121].

Це вивело на перший план нове завдання: ефективний захист конкуренції, що, у свою чергу, вимагало суттєвої зміни правової бази. Метою зміни законодавства стало визначення захисту конкуренції в якості головного пріоритету конкурентної політики, а також гармонізація із європейським законодавством.

У 2001 році був прийнятий, а у 2002 році набув чинності Закон України «Про захист економічної конкуренції», що був створений з урахуванням європейських стандартів [7].

На той момент Україна вже задекларувала стратегічну зовнішньополітичну мету вступу до

Європейського Союзу, дане конкурентне законодавство було створене на основі німецького законодавства та максимально гармонізоване із правом Європейського Союзу.

Проаналізувавши систему захисту економічної конкуренції, створену в Україні, слід зауважити, що вона дозволяє вирішувати усі завдання, що традиційно постають перед антимонопольними органами, в тому числі це запобігання та припинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, зловживання монополієм становищем, недобросовісна конкуренція тощо.

За останні роки конкурентне законодавство України зазнало значних змін, покликаних удосконалити систему захисту конкуренції.

Найбільш вагомими змінами можна вважати наступні:

- зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції», що дали змогу застосувати економічний аналіз антиконкурентних дій, а також розширити повноваження територіальних відділень Антимонопольного комітету України, зокрема шляхом збільшення розмірів штрафних санкцій, які вони можуть накладати;

- зміни до Закону України «Про Антимонопольний комітет України», якими було розширено сферу повноважень Антимонопольного комітету України по захисту конкуренції також на державні закупівлі, крім цього, на комітет було покладено функції та повноваження органу оскарження процедур державних закупівель;

- зміни до Законів України «Про Антимонопольний комітет України», «Про природні монополії», «Про телекомунікації», що були покликані розмежувати повноваження Антимонопольного комітету та національних регуляторів у сферах природних монополій та зв'язку.

Також були внесені зміни до Правил розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, про концентрацію, Положення про узгоджені дії, Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції, а також інших нормативно-правових та регуляторних актів.

Значною мірою на українське конкурентне законодавство вплинуло підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що набрала чинності 1 вересня 2017 року [8]. Так, за умовами цієї угоди, згідно з главою 10 «Конкуренція», що містить дві частини, «Антиконкурентні дії та злиття» та «Державна допомога», відомством з питань конкуренції для України визначено Антимонопольний комітет України, для ЄС – Європейську Комісію. Також в угоді використовується тер-

мін «конкурентне законодавство», що видається автору більш всеохоплюючим, ніж «антимонопольне законодавство». Для України таким законодавством в угоді визначено для України – Закон України «Про захист економічної конкуренції» та акти щодо його імплементації і такі, що вносять до них зміни і доповнення, а також будь-які зміни, які можуть бути внесені до вищезазначених актів після набрання чинності угодою (наразі таких змін і доповнень налічується вісім).

Згідно з принципами конкуренції, зазначеними в угоді, певні дії та акти визнаються несумісними з угодою у тій мірі, в якій вони можуть впливати на торгівлю між Україною та державами ЄС. Це угоди, узгоджені дії суб'єктів господарювання та рішення об'єднань суб'єктів господарювання, метою або наслідками яких є перешкоджання, обмеження, спотворення чи суттєве послаблення конкуренції на території будь-якої з держав-учасниць угоди; зловживання одним або декількома суб'єктами господарювання домінуючим становищем на території сторін; або концентрація суб'єктів господарювання, що має наслідком монополізацію чи значне обмеження конкуренції на ринку на території України чи будь-якої держави ЄС.

Окремо зазначається, що перед накладенням Антимонопольним комітетом України санкцій чи зобов'язань на будь-яку фізичну чи юридичну особу за порушення законодавства про конкуренцію він надає право цій особі бути заслуханою та представити докази протягом обґрунтованого строку, визначеного відповідним законодавством про конкуренцію, після повідомлення відповідній фізичній або юридичній особі про попередні висновки щодо існування порушення.

На Антимонопольний комітет України покладається обов'язок затвердити та опублікувати документ, в якому роз'яснюються принципи визначення будь-яких штрафних санкцій, що накладаються за порушення законодавства про конкуренцію, а також документ, в якому роз'яснюються принципи, які застосовуються під час оцінки горизонтального злиття.

Зважаючи на те, що згадана Угода про асоціацію спрямована на інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС, в ній детально вказується процес наближення українського законодавства про конкуренцію та практику застосування до *acquis* ЄС. Так, стаття 30 Регламенту Ради (ЄС) № 1/2003 від 16 грудня 2002 року про імплементацію правил конкуренції, викладених у статтях 81 та 82 Договору, статті 1, 5 (1) – (2), 20 Регламенту Ради (ЄС) № 139/2004 від 20 січня 2004 року про контроль за концентрацією між підприємствами (Регламент ЄС про злиття), статті 1, 2, 3, 4, 6, 7 та 8 Регламенту Комісії (ЄС) № 330/2010 від 20 квітня 2010 року про застосування статті 101(3) Договору про функціонування Європейського Союзу

до категорій вертикальних угод та узгоджених дій та статті 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 та 8 Регламенту Комісії (ЄС) № 772/2004 від 27 квітня 2004 року про застосування статті 81 (3) Договору до категорій угод з передачі технології мали бути імplementовані протягом трьох років після набрання чинності угодою (до 1 вересня 2020 року).

Україна також взяла на себе зобов'язання скоригувати умови діяльності державних монополій комерційного характеру протягом п'яти років з дати набрання чинності угодою (до 1 вересня 2022 року) таким чином, щоб забезпечити відсутність дискримінаційних підходів щодо умов, відповідно до яких товари закупаються та продаються, для фізичних та юридичних осіб. Також передбачена можливість співпрацювати з питань правозастосовної діяльності та обміну інформацією, в тому числі щодо законодавства та правозастосовної діяльності.

Дані заходи здійснюються за сприянням міжнародної технічної допомоги, зокрема, таких як проекти технічної допомоги Європейського Союзу (у т. ч. Twinning і TAIEХ), а також у рамках двостороннього міжвідомчого співробітництва з конкурентними відомствами країн-членів ЄС.

Антимонопольним комітетом України також здійснюється розробка:

- проекту змін до статей 1 та 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (Прийняті Законом України від 19 вересня 2019 року № 112-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення процедури проведення фінансової реструктуризації»). Метою даних змін є приведення деяких положень згаданого Закону до норм права Європейського Союзу, в тому числі: розширення поняття контролю за рахунок можливості здійснення вирішального впливу; конкретизації випадків, які визнаються економічною концентрацією; доповнення переліку випадків, які не вважаються концентрацією, діями щодо стягнення банками заставного майна;

- методологічних рекомендацій щодо порядку застосування Антимонопольним комітетом України структурних зобов'язань до учасників концентрації.

Також Антимонопольний комітет України розробляє методичні рекомендації щодо застосування норм конкурентного законодавства. Так, разом з експертами проекту міжнародної технічної допомоги ЄС Twinning UA/49 «Посилення інституційної спроможності Антимонопольного комітету України щодо проведення ринкових досліджень та ефективного застосування конкурентного законодавства відповідно до стандартів ЄС» було розроблено проект Методологічних рекомендацій щодо розгляду заяв про надання дозволу на концентрацію у вигляді створення спільного підприємства [9].

Отже, можна констатувати, що конкурентне законодавство України на даному етапі продовжує трансформуватися, вбираючи в себе стандарти регулювання ринкових відносин, захисту від протиправної економічної конкуренції та державні механізми регулювання конкурентних відносин у відповідності з правом Європейського Союзу. Значну роботу в цьому напрямку виконує Антимонопольний комітет України, що приймає участь як у актуалізації нормативно-правових актів, так і у міжнародній співпраці з розробки методичних матеріалів для правильного застосування норм конкурентного законодавства в Україні.

Література

1. Василенко М. Д. Конкурентне право ЄС в провах сучасної конкуренції. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 356-360.
2. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18 лютого 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 21. Ст. 296 (не чинний, дію припинено в зв'язку з введенням в дію Закону «Про захист економічної конкуренції»).
3. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
4. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України № 237/96-ВР від 07.06.96 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.
6. Вовк Т.В., Перемот С.В. Система конкурентного законодавства Європейського Союзу. Правове регулювання правил конкуренції в Україні. Шляхи адаптації законодавства України. Київ: РВА «Тріумф», 2006. 416 с.
7. Про захист економічної конкуренції Закон України від 11.01.2001 року № 2210-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n1772
9. Євроінтеграційна діяльність / Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/napryami/mizhнародna-diyalnist/mizhнародne-spivrobotnistvo>

Анотація

Вишневецький В. Л., Івахненко І. М. Адаптація конкурентного законодавства України до права Європейського Союзу на сучасному етапі євроінтеграційного процесу. – Стаття.

У статті розглянуто генезу правового регулювання конкурентних відносин в Україні, проаналізовано ключові етапи створення конкурентного законодавства, визначено шляхи його гармонізації із правом Європейського Союзу, в тому числі через призму поступової

інтеграції України у систему внутрішнього ринку ЄС. Визначено необхідність у побудові в Україні правового підґрунтя, що дозволяє якісно реформувати економічну галузь на предмет вільної конкурентної боротьби в умовах ринкової економіки. Досліджено систему конкурентного законодавства, що була прийнята в Україні, починаючи з 1992 року, із зазначенням законодавчих актів, що приймалися для поступової побудови системи захисту конкурентного середовища для суб'єктів господарювання, обмеження антиконкурентних дій, визначення ступеню державного регулювання та запобігання антимонопольним діям. Зосереджено окрему увагу на взятих на себе Україною зобов'язаннях, що були узгоджені в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, у 2014 році. Розглядаються ключові зміни до українського законодавства, які дозволили максимально наблизити економіку України до статусу ринкової, а, відтак, із виконанням всіх взятих на себе згідно з вказаною Угодою зобов'язань, відкривають можливість у майбутньому вступу України до Європейського Союзу. Відзначається діяльність Антимонопольного комітету України як відомства з питань конкуренції, не тільки в якості державного органу, що забезпечує державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель, а й такого, що співпрацює з європейськими установами з метою приведення українського конкурентного законодавства у відповідність зі стандартами ЄС у цій сфері. Констатується плановість, поступовість та змістовна наповненість відповідних правових та економічних реформ, що дозволило зробити висновок про значний ступінь наближення конкурентного законодавства України до права Європейського Союзу в цій сфері, в тому числі за допомогою консультацій іноземних партнерів.

Ключові слова: конкуренція, асоціація, конкурентне законодавство, Антимонопольний комітет України, європейська інтеграція.

Summary

Vyshnevskiy V. L., Ivakhnenko I. M. Adaptation of the competition legislation of Ukraine to the law of the European Union at the current stage of the European integration process. – Article.

The article examines the genesis of the legal regulation of competitive relations in Ukraine, analyzes the key stages of the creation of competition legislation, identifies ways of harmonizing it with the law of the European Union, including through the prism of Ukraine's gradual integration into the EU internal market system. The need to build a legal basis in Ukraine, which allows qualitatively reforming the economic sector for the purpose of free competition in the conditions of a market economy, has been identified. The system of competition legislation adopted in Ukraine since 1992 has been researched, with an indication of the legislative acts adopted for the gradual construction of a system of protection of the competitive environment for business entities, limitation of anti-competitive actions, determination of the degree of state regulation and prevention of anti-monopoly actions. Particular attention is focused on the obligations undertaken by Ukraine, which were agreed in the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, in 2014. Key changes to the Ukrainian

legislation are being considered, which made it possible to bring Ukraine's economy as close as possible to market status, and therefore, with the fulfillment of all the obligations assumed in accordance with the specified agreement, open the possibility of Ukraine joining the European Union in the future. The activity of the Antimonopoly Committee of Ukraine as a competition department is noted, not only as a state body providing state protection of competition in business activities and in the field of public procurement, but also cooperating with European organizations in order to bring Ukrainian

competition legislation in line with EU standards in this area. The plannedness, gradualness and meaningfulness of the relevant legal and economic reforms are noted, which made it possible to draw a conclusion about the significant degree of approximation of the competition legislation of Ukraine to the law of the European Union in this area, including with the help of consultations of foreign partners.

Key words: competition, association, competition law, Antimonopoly Committee of Ukraine, European integration.